

A modern művészet magyarországi recepciója a 20. század első negyedében:  
Meller Simon modern metszetvásárlásai a budapesti Szépművészeti Múzeum  
grafikai gyűjteménye számára (1906-1923)

Amikor az Országos Képtár és a Nemzeti Múzeum képzőművészeti anyagából megalakították a Szépművészeti Múzeumot (1896), amely egy évtizeddel később új, reprezentatív épületbe költözhetett, olyan új gyűjtemény együttes jött létre, amely az európai és a magyar grafikát is reprezentatív sorozatokkal mutathatta be. Az 1906-ban megnyílt múzeum épületébe több év alatt szállították át a Nemzeti Múzeumból a műtárgyakat, amelynek alapját a 19. század első harmadában kialakított Esterházy-gyűjtemény 3535 rajza és 51301 metszete képezte. A főúri gyűjteményt a magyar állam 1870-ben vásárolta meg. Ehhez járultak tervszerű vásárlások, legfőképpen Pulszky Károlyé (1853-1899) a múlt század utolsó évtizedében, és Delhaes István festőművésznek (1845-1901), a Liechtenstein-gyűjtemény restaurátorának hagyatéka 1901-ben. Az Esterházy-gyűjtemény az itáliai, németalföldi és német rajzművészet kiváló lapjait tartalmazta a 16-18. századból, a Delhaes-hagyatéknak pedig a 19. századi német és osztrák metszetek és rajzok voltak az erősségei. Az új múzeum szakembereire, Térey Gáborra (1864-1927) és Meller Simonra (1875-1949) a külföldi anyag hiányainak pótlásán túl a kortárs művészet rajz- és akvarellművészetének gondozása is hárult.

Meller Simon, a Szépművészeti Múzeum munkatársa, valamennyi budapesti gyűjteménybe bejáratos volt, folyamatosan követte a legújabb művészettörténeti irodalmat, jelen volt a külföldi (párizsi, berlini, drezdai, bécsi) árveréseken, felkereste a műkereskedéseket, és láthatatlan szálakkal kötötte össze az egyes budapesti gyűjtemények anyagát. A gyűjtőknek adott tanácsai megfogalmazásakor az a vágykép lebegett a szeme előtt, hogy a művek egy része idővel a Szépművészeti Múzeumba kerül. Figyelt rá, hogy az egyes gyűjtemények darabjaiból jól kiolvasható legyen a 19. századi, elsősorban a 19. századi francia művészet története, az egyes életműveken belül lehetőség szerint valamennyi alkotói periódus képviselve legyen, és a festményekkel összefüggésben álló akvarellek, pasztellek és rajzok közül is jussanak be fontos darabok a Szépművészeti Múzeumba vagy Majovszky Pál gyűjteményébe, hiszen ez utóbbi létrejöttének első évei (1908–1910) óta nem titkoltan a múzeum számára Ogyarapodott. A kiváló budapesti gyűjtő, Majovszky Pál modern rajzok

gyűjtésével mentesítette a múzeumot a 19. századi rajzgyűjtés feladatától. Az így felszabadult anyagi erőket a múzeum a sokszorosított grafikák százainak megvásárlására fordíthatta.

Meller történészként vizsgálta a 19. század művészetét. A francia művészet vezető szerepét, a benne rejlő és érvényes tanulságokat akkor mutatta ki, amikor a német vagy az angol nyilvános gyűjteményekben és folyóiratokban még dúlt a harc a kozmopolitának mondott francia művészet elismerése ellen. Ugyanakkor a 19. századi angol és német művészet meghatározó alakjainak műveit is biztos ízléssel vonta be a gyűjteményekbe: elsősorban a Szépművészeti Múzeum 1906-tól kezdve rohamosan fejlődő sokszorosított grafikai anyagába. Nem véletlen tehát, hogy a múzeum 2003-ban megrendezett „Monet és barátai” című kiállításának és a 2006-ban megrendezett „Van Gogh Budapesten” című kiállításának a teljes szerkezetét meghatározták Meller Simon egykori vásárlásai. (Vö. az irodalomjegyzékben megadott katalógusokkal).

A Szépművészeti Múzeum modern sokszorosított grafikai gyűjteménye nagyjából feldolgozatlan volt. Mintegy ötezer lap került be a gyűjteménybe 1906 és 1923 között. A vásárlások, a műpiac rendkívüli aktivitását jellemzik.

A Szépművészeti Múzeum vásárlásainak és a korabeli műpiacnak a közgazdasági vonatkozásait az eredeti szállítólevelek, számlák, levelezés, leltárkönyvi bejegyzések segítségével lehetett elvégezni. Az alábbi európai galériák, kereskedőházak és a Szépművészeti Múzeum kapcsolatának a vizsgálata volt elsőrendű feladata a munkámnak:

Artaria (Bécs)<sup>1</sup>

Galerie Ernst Arnold (Drezda)<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup>Bécsi kereskedőház. August Artaria (1807-1893) alapította 1842-ben. Magángyűjteményében elsősorban rajzokat és metszeteket találunk. Gyűjteményének egy része a drezdai múzeumba került.

<sup>2</sup> Drezdai galéria, Schloss-strasse 34. Ernst Sigismund Arnold (1792-1840) kereskedő teremtette meg a vállalkozás működéséhez szükséges vagyont. A galériát 1893 és 1907 között Ludwig Wilhelm Gutbier vezette a Wilsdrufferstrasse 1-ben. 1899-ben rendezték itt az első impresszionista kiállítást. A galéria 1906-ban felvette Ernst Arnold nevét és Gutbier elképzelései szerint működött tovább egy új épületben a Schloss-strassén. 1909-ben filialét nyitottak Breslauban. Ruth Negendanck: *Die Galerie Ernst Arnold (1893-1951). Kunsthandel und Zeitgeschichte. Galerien und ihre Geschichte. 2. kötet.* Weimar 1998

Galerie Bernheim-Jeune (Párizs)<sup>3</sup>

C.G.Boerner (Lipcse)<sup>4</sup>

Galerie Paul Cassirer (Berlin)<sup>5</sup>

Hôtel Drouot (Párizs)<sup>6</sup>

Fritz Gurlitt Galerie (Berlin)<sup>7</sup>

Firma Gutekunst (Bern/Stuttgart)<sup>8</sup>

Galerie Manzi<sup>9</sup>-Joyant<sup>10</sup> (Párizs)

Emil Richter (Drezda), szállító

Edmond Sagot (Paris), szállító

Alfred Strölin műkereskedő (Párizs)<sup>11</sup>

Ambroise Vollard<sup>12</sup> (Párizs)

---

<sup>3</sup> Alexandre Bernheim (1839-1915), Josse Bernheim (1870-1941), Gaston Bernheim (1870-1953). A második generáció, a 'les Bernheim-Jeune' két évtizeden át igazgatóként foglalkoztatta Félix Fénéont. Ambroise Vollard is rendszeresen dolgozott a kereskedőházzal 1903-tól.

Üzleteik voltak:

1. 1863 rue Lafitte
2. 1900 rue Richepanse à la Madeleine
3. 1925 avenue Matignon, ma is működik.

Könyvkiadással is foglalkoztak. Megjelentették Théodor Duret impresszionista festőkről szóló monográfiáit. A galéria Félix Fénéon szerkesztésében adta ki a *Bulletin de la vie artistique*-ot.

<sup>4</sup> Lipcsei kereskedőház, ma Düsseldorfban működik.

<sup>5</sup> Paul Cassirer (1871-1926). Németországban a modern francia festészet egyik első támogatója. Művészettörténetet Münchenben tanult, itt a *Simplicissimus* című folyóirat munkatársa is volt. 1898-ban unokatestvérével Bruno Cassirerrel (1872-1941) kiadót és üzletet nyitott Berlinben. 1901-ben szétváltak. Paul Cassirer galériája a berlini Secession küzdelmeiben is részt vállalt. 1910-ben segítségével szervezett Berlinben magyar művészeti kiállítást Hatvany Lajos és Meller Simon. [D. 11.]

<sup>6</sup> Talán a legjelentősebb párizsi kereskedő- és aukciós ház. (Vö: Paul Guillaumin: *Drouot, hier et aujourd'hui*. Paris 1986.) 1801 óta működik a rue Drouot-n álló főépületben és a környező utcákban lévő tucatnyi üzletben, raktárban, archívumi helyiségekben.

<sup>7</sup> Berlinben először Fritz Gurlitt rendezett francia impresszionista művészek festményeiből kiállítást. Berlin nyugati részén (W.) volt üzlete, a Potsdamerstr. 113.sz. alatt. Elődjét, az Amt Lützow-ot 1613-ban alapították.

<sup>8</sup> Richard Gutekunst (1870-?), berni metszetkereskedő. Apja H. G. Gutekunst Stuttgartban működött. Richard Gutekunst 1890-1893 között Londonban tanulta a mesterségét, majd a drezdai és berlini grafikai gyűjteményekben is tanult. 1895-ben Londonban nyitott üzletet. Barátai közé tartozott Whistler, Legros, Cameron. 1900 és 1910 között figyelemreméltó régi és modern rajz- valamint metszetgyűjteményt vásárolt fel Londonban.

<sup>9</sup> Michel Manzi (1849-1915) grafikus, kiadó, képkereskedő. Toulouse-Lautrec grafikáinak kiadója.

<sup>10</sup> Maurice Joyant (1864-1930) kiadó, művészettörténész, képkereskedő. Toulouse-Lautrec gyerekkori barátja.

<sup>11</sup> Majovszky Pál és Meller Simon gyakran szállított Alfred Strölinnel. A múzeumi szállítók között gyakran szerepelt még Charles Hessèle, Edmond Sagot, S. Bing – vagyis ugyanazok a szállítók, akik például a berlini grafikai gyűjteménynek is szállítottak. Vö. Sigrid Achenbach: *Das Berliner Kupferstichkabinett und die französische Kunst unter Friedrich Lippmann und Max Lehrs. Manet bis Van Gogh. Hugo von Tschudi und der Kampf um die Moderne*. Szerk. J. G. Prinz von Hohenzollern és Peter-Klaus Schuster. Nationalgalerie Berlin – Neue Pinakothek München 1996, 326.

A másik feladat a gyűjtött anyag meghatározása, elhelyezése a kor műpiaci kínálatában, s ennek alapján Meller Simon művészettörténeti képének minősítése. Ehhez szolgál alapul a vizsgálat harmadik része, amely a Szépművészeti Múzeum ebben az időben gyűjtött könyveit és folyóiratait összegzi. Azokról a munkákról készíttettem listát, amelyek a tárgyalt műtárgyanyaghoz kapcsolódnak.

A Grafikai Osztály a múzeum megnyitásának (1906) pillanatától kezdve gyűjtött modern rajzokat és grafikákat. Nagy műveltségű és széles látókörű vezetője, Meller Simon egységes egésznek látta a művészet történetét. Működésének 22 éve alatt (1901-1923) mindent megtett azért, hogy a Nemzeti Múzeumból 1906-ban kivált régi művészeti gyűjtemények grafikai anyaga időben is tovább fejlődjön. Már 1908 és 1911 között megvásárolta Pablo Picasso *Vándorkomédiások* című (1904-1905) rézkarc és hidegtű sorozatának valamennyi Delâtre-féle, szignált nyomatát. Feltehetően ekkor került először Picasso mű európai közgyűjteménybe. Ambroise Vollard határidőnaplójába minden alkalommal ünnepélyes, nagy betűkkel írta be Meller Simon nevét, amikor látogatását várta. A kurátort vonzódásai és történészi, gyűjteményépítő fegyelme arra készítették, hogy ne vásároljon avantgarde művésztől rajzot és grafikát. Izlése - miként a Britith Museum korabeli kurátorának, Campbell Dodgson-nak az esetében is - inkább konzervatívnak volt mondható. Ez természetesen nem akadályozta meg Meller Simont abban, hogy Matisse litográfiákat vásároljon a tizes években, vagy hogy Käthe Kollwitz, Carl Larsson, Edvard Munch grafikákkal gazdagítsa a gyűjteményt.

Annak, hogy a XX. századi gyűjtemény 1916 után sokáig nem fejlődött társadalmi és politikai okai voltak. Az 1918-as polgári forradalom bukása után sikertelen irányban haladt tovább a magyar társadalom fejlődése. Ez természetesen alapvetően befolyásolta a művészeti életet is. Magyarország ebben

---

<sup>12</sup> Ambroise Vollard (1868 – 1939). Az egyik legkiemelkedőbb párizsi műkereskedő és galéria tulajdonos. Üzletei voltak:

1. la rue des Apennins 34 (1893)

2. rue Laffitte 41

3. rue Laffitte 6 (grande boutique, entresole, cave: 1908-ig itt rendezte a híres péntek esti vacsorákat), itt látogatta meg több alkalommal Meller Simon is.

4. rue de Martignac (1923)

Vollard akkor jelent meg a párizsi műkereskedelemben, amikor Théo van Gogh és Tanguy apó befejezték pályafutásukat.

Írásai: Paul Cézanne; Renoir; Degas; Souvenirs d'un marchand de tableaux;

EOn écoutant Cézanne, Degas, Renoir.

az időben a társadalmi változásokra nem volt felkészülve. Elvárta a művészekről és a szakemberekről, hogy a tradíció védelmében lépjenek fel: a változó világban az állandóságot képviseljék. Ez alól a követelés alól a művészek nagy része nem tudta és nem is akarta kivonni magát. 1923-ban, Meller Simon távoztával, kitűnő tanítványa Hoffmann Edit (1888-1945) lett a gyűjtemény vezetője.

A Szépművészeti Múzeum grafikai gyűjteményébe bekerült, beletárolt grafikák meghatározás többnyire egyidejű a leltározás (1906-1923) időpontjával. Ennek egyik oka, hogy a Szépművészeti Múzeum könyvtárának beszerzései a két világháború között jelentősen megcsappantak, 1950 és 1990 között pedig a grafikai életmű katalógusok rendkívül magas ára miatt szinte lehetetlen volt a könyveket megvásárolni. Az elmúlt tíz év során a rajzi életmű katalógusokkal párhuzamosan igyekeztünk megvásárolni a sokszorosított grafikákat feldolgozó munkákat is: így az egyes lapok pontos meghatározása megkezdődhetett. Ez volt a megpályázott munka talán legfontosabb részfeladata, amelynek elvégzése a további tudományos feldolgozások és kiállítások (terveim szerint Paul Cézanne és a manierizmus, valamint Toulouse-Lautrec monografikus sokszorosított grafikai kiállítás) szempontjából elengedhetetlen. Befejezésére a megpályázott négy év természetesen nem volt elegendő, de az eddig felépített könyvtár és a külföldi kutatások segítségével egy jelentős része elvégezhető.